УДК 35.073.513.1/.2

Н.І. Семен
Львівський банківський інститут

ФУНКЦІЇ ЛІЗИНГУ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ФІНАСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

© Семен Н.І., 2006

Проаналізовано існуючі підходи до виділення функцій лізингу та їх характеристики. Автором запропоновано виділяти такі функції: баланс інтересів, ризикознижувальна, інноваційна та маркетингова, що уможливить адекватніше розкрити роль, значення та сутність лізингу на фінансовому ринку України. Також наведено причини виділення цих функцій, їх практичне значення та теоретичний внесок у розвиток лізингу як фінансового інструменту.

The current approaches of leasing functions and their characteristics were analyzed in the article. Author proposed to underline such functions: balance if interests, minimization of risk, innovation and marketing. These functions allow more adequate understand of role, importance and means of the leasing and the Ukrainian financial market. The main reasons of stressed these functions, practical aspects and theoretical contribution in leasing development as a financial instrument were elucidated.

Постановка проблеми і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Основні функції лізингу мало досліджені вітчизняними та заубіжними науковцями. Проте їх дослідження мають велике значення, оскільки дають змогу краще зрозуміти всі можливості, переваги та недоліки використання лізингу у фінансово-виробничій діяльності організацій. Враховуючи стрімкий розвиток вітчизняної фінансово-кредитної системи актуальність дослідження управління лізинговою діяльності є адекватною в часі та інтересах вітчизняної науки та практичної діяльності лізингових компаній.

Функції лізингу дають змогу детальніше та адекватніше розкрити суть цього складного та багатогранного явища, виокремити специфічні властивості, визначити основне його призначення, виділити пріоритетні напрямки лізингової діяльності. Тому важливо систематизувати функції лізингу, які б дали глибоке та повне розуміння лізингу і розширило б можливості для його використання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Серед авторів, які досліджували функції лізингу, слід виділити таких науковців: Горемкин В.А., Кочетков В.Н., Краєв Е.В., Кочеткова О.В. Усі вони є зарубіжними науковцями. Автори не враховували вітчизняних особливостей розвитку економіки та використання лізингу, і тому не повною мірою розкривають його значення для українських суб'єктів господарської діяльності. Також науковці не досліджували лізинг з точки зору різних зацікавлених груп і відповідно система функцій лізингу, яка ними запропонована, є неповною. На основі аналізу праць вищезгаданих науковців, сформовано перелік основних функцій лізингу та доповнено його власними розробками.

Лізинг як складне соціально-економічне явище виконує дуже важливі ***функції*** з розвитку економіки та активізації виробничої діяльності. У дослідженнях науковців виділяють, як правило, чотири основні функції лізингу:

Фінансова функція полягає у звільненні товаровиробника від одноразової оплати повної вартості необхідних засобів виробництва і відповідно наданні йому довготермінового кредиту [1, с. 28]. Перевагою лізингу є порядок здійснення лізингових платежів, оскільки терміни та величина лізингових платежів встановлюються за взаємною згодою і можуть гнучко враховувати інтереси кожної із сторін [2, с. 17]. Крім того, лізингові платежі можуть здійснюватися із доходів, отриманих від реалізації продукції, виробленої на обладнанні, що надане у лізинг. І не обов'язково

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

оплата за користування лізингом здійснюється у грошовій формі, як варіант може бути надання товарів чи зустрічних послуг [2, с. 18].

Виробнича функція полягає в оперативному розв'язанні виробничих завдань шляхом тимчасового використання, а не купівлі дорогих та морально застарілих машин. Це ефективний спосіб матеріально-технічного постачання виробництва та доступу до нової техніки, до результатів науково-технічного прогресу. За повного лізингу передача майна може супроводжуватись різноманітним сервісом: технічне обслуговування, страхування, забезпечення сировиною, робочою силою тощо [1, с. 28]. Світовий досвід свідчить про те, що одним з найголовніших факторів бурхливого розвитку лізингу є прискорення темпів розвитку науково-технічного прогресу. Так, у 60–70-х роках XX ст. лізинговий бум за кордоном був спричинений зростаючими потребами виробництва в електронно-обчислювальній техніці, яка стала разом із транспортними засобами одним із перших об'єктів лізингу [2, с. 18].

Збутова функція — це розширення кола споживачів та освоєння нових ринків збуту, залучення до сфери лізингу тих, хто не може одразу купити те чи інше майно або не має потреби у постійному володінні ним [1, с. 28]. У деяких випадках звертаються до одиничного лізингу перед закупівлею цілої партії обладнання для модернізації виробничого циклу, випробовують обладнання у конкретних умовах виробництва [2, с. 18].

Функція використання податкових та амортизаційних пільг має деякі особливості:

- взяте у лізинг майно відображається на балансі користувача або лізингодавця згідно із домовленістю між ними;
- орендна плата відноситься до собівартості продукції (послуг), що виробляється, і відповідно зменшує прибуток, який підлягає оподаткуванню;
- застосування прискореної амортизації, яка обчислюється, враховуючи термін угоди, що зменшує оподаткований прибуток та прискорює оновлення матеріально-технічної бази. У підсумку лізинг сприяє диверсифікації пропозицій, залучаючи нові об'єкти до своєї сфери;
- розвиває та диверсифікує ринок засобів виробництва, скорочує цикл освоєння нових поколінь техніки [1, с. 28].

Ця функція має велике значення, оскільки частково знімаючи податковий тягар та надаючи амортизаційні пільги учасникам лізингового договору, держава стимулює розвиток економіки та соціальної сфери. Проте, як свідчить зарубіжний досвід, підприємства, які хочуть отримати пільги, вдаються до укладення фіктивних лізингових договорів [2, с. 19]. Це негативно впливає на економіку країни, стримується відтворення виробництва, оновлення технічної бази країни і відбувається відтік коштів із бюджету (так, США протягом 1983–1985 рр. недоотримали приблизно 9 млрд. доларів). Враховуючи цю обставину, уряди деяких країн (США, Великобританія), спочатку ввели жорсткий контроль за лізинговими операціями, а згодом (1986–1987рр. у Великобританії та США) відмінили багато пільг, пов'язаних із лізинговими операціями. А у Франції, Німеччині і Італії лізинг взагалі не виконує цієї функції, оскільки законодавство цих країн не передбачає надання пільг лізингоотримувачам чи лізингодовцям під час укладення лізингових договорів [2, с. 20].

На нашу думку, запровадження державою податкових та амортизаційних пільг є необхідним у перехідний період економіки, а згодом із розвитком економіки і виходом із кризової ситуації лізингові компанії можуть за допомогою інших чинників покращувати власну діяльність: покращання системи менеджменту, відпрацювання логістичних схем, налагодження контактів з постачальниками та виробниками продукції, оптимізація витрат, лобіювання інтересів, а також економія на масштабах діяльності лізингової компанії. Однак запровадження такої практики в Україні повинно здійснюватися поступово. Оскільки введення таких пільг може спричинити фіктивну діяльність лізингових компаній та інші зловживання в оподаткуванні підприємств. На нашу думку, такі пільги необхідно ввести насамперед на обладнання та техніку, аналоги яких не виробляються на території України. Також пільгами доцільно забезпечити виконання соціальних проектів та державних програм, спрямованих на розвиток соціальної сфери та охорону довкілля.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Поряд з основними функціями, деякі автори, зокрема Горемкін В.А., виділяють ще й такі: *розвиток конкуренції, роздержавлення і приватизація власності, розширення зони підприємництва* [1, с. 29].

Цілі статті – розкрити функціональний аспект лізингу, дослідити та проаналізувати його основні функції та надати пропозиції для їх удосконалення та адаптації щодо вітчизняної економіки. Доповнити існуючі функції власними, розробленими на основі аналізу літературних джерел та практичного дослідження діяльності лізингових компаній.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Окрім вищеперелічених функцій лізингу, пропонуємо виділити ще й такі:

1. ***Функція балансу інтересів*** – означає збалансування інтересів не лише суб'єктів лізингової угоди (лізингоотримувача, лізингодавця та постачальника), які безпосередньо зацікавлені у лізингу, але й інших суб'єктів, інтереси яких задовольняються опосередковано, це – держава, фінансові установи (банки, страхові компанії тощо), працівники, акціонери та суспільство. Якщо це міжнародний лізинг, то задовольняється також суб'єкт міжнародного лізингу: зокрема іноземні держави, міжнародні організації та компанії. Тобто під час лізингових операцій відбувається задоволення інтересів виділених зацікавлених груп у формі прибутку, дивідендів, заробітної плати, податків, нових робочих місць тощо (таблиця).

Дія лізингової діяльності на різні зацікавлені групи у суспільстві

№ з/п	Зацікавлена група	Інтереси зацікавленої групи	Можливі вигоди
1	2	3	4
1	***Лізингоотримувач:***		
	Юридична особа	• розвиток та розширення діяльності • отримання прибутку • розширення ринків збуту • налагодження ділових зв'язків • модернізація обладнання; • необхідність в обладнанні новостворених підприємств, які стикаються з проблемою отримання кредиту у банках	• отримання предмета лізингу у користування • отримання податкових та амортизаційних пільг (у більшості країн) • вимоги лізингової компанії до платоспроможності є меншими, ніж у банках • непотрібно застави чи поручительства (ними виступає сам предмет лізингу) • страхові послуги включаються до лізингового платежу • укладення меншої кількості договорів, ніж під час кредитування • поставка майна відбувається швидше, ніж за кредитування • розширення діяльності та модернізації виробництва • отримання додаткових послуг, пов'язаних із обслуговуванням майна • можливість повернути майно чи замінити його на інше (після закінчення лізингового договору) • вивільнення коштів • врахування інтересів сторін лізингового договору під час розроблення графіка сплати лізингових платежів (враховуючи можливості та фінансовий стан)

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Продовження таблиці

1	2	3	4
	Фізична особа	• облаштування побуту та задоволення споживчих потреб • якість, ціна предмета лізингу • якість та швидкість обслуговування персоналом лізингової компанії • легкість оформлення лізингового договору	• задоволення споживчих потреб • покращання добробуту, не маючи в даний момент значних фінансових ресурсів
2	***Лізингодавець:***	• прибутковість (вартість лізингу зазвичай вища за кредит), перспективність та ефективність лізингової діяльності • отримання конкурентних переваг • отримання пільг від держави • розширення ринків збуту • налагодження ділових зв'язків	• отримання прибутків • отримання пільг (у деяких державах) на здійснення лізингової діяльності • лізингові компанії (як фінустанови, що не залучають коштів населення) регулюються державними органами поблажливіше, ніж банки • залучення ширшого кола клієнтів, оскільки малий та середній бізнеси для банків є менш привабливими через відсутність ліквідної застави, тому відбувається відтік цього сегменту ринку до лізингових компаній (з тієї самої причини це стосується новостворених підприємств)
3	***Бізнес-партнери (посередники, виробники, фінансові установи)***	• регулярні платежі за надані товари, послуги чи виконані роботи • довготривале та перспективне співробітництво	• розширення кола клієнтів та спектра послуг • встановлення стабільних ринків збуту продукції • налагодження ділових зв'язків
4	***Працівники***	• отримання заробітної плати та соціальних виплат • позитивний моральний клімат; • отримання задоволення від роботи	• реалізація власних можливостей • зростання заробітної плати • отримання обладнання у лізинг на пільгових умовах
5	***Акціонери***	• отримання дивідендів • зростання акціонерного капіталу • надійні інвестиції	• підвищення прибутків • регулярна сплата дивідендів
6	***Держава***	• розвиток економічної, фінансової та соціальної сфери • надходження до бюджету • висока зайнятість	• підвищення зайнятості • збільшення надходжень до бюджету • прискорення темпів розвитку економічної, соціальної та фінансової сфери та активізація інноваційного розвитку держави • фінансування складних великомасштабних об'єктів (авіатехніка, морські та річкові судна, залізничні поїзди тощо), використовуючи роздільний лізинг
7	***Суспільство***	• зайнятість • збереження довкілля	• підвищення рівня життя населення • забезпечення зайнятості • покращання добробуту населення

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Прикладом успішного виконання цієї функції, враховуючи українські економічні реалії, є отримання у лізинг обладнання (визначеного чинним законодавством), яке дає можливість реалізувати програми державного значення: запровадження енергоощадних, сировинноощадних технологій та таких, що забезпечують захист навколишнього середовища. Використання цих технологій вітчизняними підприємствами є вкрай необхідним, але надто дорогим, і таким, що потребує негайних фінансових ресурсів. Для впровадження програм державної ваги можна скористатися лізингом. Тобто, створивши об'єднання з трьох безпосередньо зацікавлених груп: підприємства, що виробляють технологію, організацій, що отримують цю технологію на умовах лізингу та лізингової компанії. Суспільство в такій ситуації може розглядатися як безпосередньо, так і опосередковано зацікавленою групою. Інші зацікавлені групи теж реалізують свої інтереси в наведеному прикладі. Отже, лізинг сприяє вирішенню державних інтересів.

2. ***Ризикознижувальна функція***. Будь-яка господарська діяльність супроводжується виникненням зовнішніх та внутрішніх ризиків. Оскільки уникнути зовнішніх ризиків дуже важко, їх необхідно просто враховувати у своїй діяльності і адаптуватися до них. За допомогою лізингу можна мінімізувати деякі із видів внутрішніх ризиків, які виникають у діяльності лізингоотримувача та виробника чи постачальника продукції.

Для лізингоотримувача суть дії функції полягає в тому, що за допомогою укладення лізингової угоди, у якій відповідно до специфіки діяльності лізингоотримувача правильно вибрано вид лізингу, можна комплексно мінімізувати такі ризики: ризик ліквідності, ризик невикористаних можливостей, ризик кваліфікації персоналу, технологічний ризик, ризик прямих фінансових втрат, ризик ринкової кон'юнктури.

- *Ризик ліквідності* знижується через те, що лізингоотримувачу, по-перше, не потрібно надавати лізингодавцю застави (предмет лізингу виступає заставою під час укладення лізингової угоди); по-друге, не потрібно сплачувати одразу повну вартість предмета лізингу; по-третє, графік лізингових платежів гнучко враховує інтереси сторін, а тому сплата лізингових платежів може здійснюватися із доходу, отриманого від використання предмета лізингу, і за домовленістю у грошовій чи товарній формі; по-четверте, відсотки за користування лізингом не оподатковуються. Усі ці чинники у комплексі сприяють підвищенню здатності лізингоотримувача платити вчасно і у повному обсязі за своїми зобов'язаннями, тобто знижують ризик ліквідності.
- *Ризик невикористаних можливостей* його зниження відбувається за рахунок реалізації із використанням лізингу проектів, які потребували заміни старого обладнання чи придбання дорого високотехнологічного обладнання. Адже підприємство, не маючи змоги сплатити відразу значну суму грошей, могло втратити можливість отримання максимального результату у вигляді прибутків, модернізації виробництва, виходу на нові ринки тощо.
- *Ризик кваліфікації персоналу*. У багатьох країнах світу доволі поширеним є лізинг персоналу, який передбачає забезпечення лізингодавцем лізингоотримувача не лише лізинговим обладнанням, але і на певний термін спеціалістами, які закріплені за цим майном. Такий вид лізингу забезпечує мінімізацію ризику кваліфікації персоналу, тобто зменшує втрати, пов'язані із недостатньою кваліфікацією, досвідом чи навиками у працівників. Він дає змогу спеціалістам (працівникам лізингової компанії), які обізнані зі специфікою встановлення та роботи на цьому обладнанні, не допускати виробничих помилок і навчити персонал лізингоотримувача працювати на цьому обладнанні. На жаль, в Україні цей вид лізингу не поширений через нерегламентованість його на законодавчому рівні.
- *Технологічний ризик*. Його можна знизити: по-перше, за допомогою використання одиничного лізингу перед закупівлею великої партії обладнання; по-друге, укладенням договору оперативного лізингу, випробувати обладнання, оцінити його відповідність виробничим потребам, і лише тоді купувати чи брати у фінансовий лізинг; по третє, скористатися лізингом персоналу, щоб не допустити похибок під час експлуатації обладнання.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Для **виробника чи постачальника** продукції суть цієї функції полягає у зниженні таких ризиків:

- *Маркетинговий ризик.* Спираючись на результати наших досліджень можна сказати, що лізинг є своєрідною формою реклами, особливим способом спонукання споживачів до придбання продукції. І ефективна лізингова діяльність, яка враховує інтереси споживачів, створює сприятливі умови для них, сприяє поширенню позитивної реклами продукції. Слід додати, що за допомогою лізингу цей вид ризику можна як знизити, так і підвищити, якщо надавати неякісне майно у лізинг.
- *Ризик нереалізації продукції.* Цей ризик пов'язаний із ймовірністю не продати вироблену чи придбану для подальшого продажу продукцію. Така ймовірність знижується із використанням схем лізингу для реалізації продукції, оскільки можливість отримати не лише товар, а й додаткові вигоди, послуги та пільги, заохочує більшу частину клієнтів купувати товар.

3. ***Інноваційна функція*** – означає, що за допомогою лізингу відбувається а*ктивізація інноваційного розвитку, – тобто* лізинг сприяє розробленню інновацій та їх реалізації. Якщо в інноваційної компанії виникають фінансові труднощі і вона потребує оновлення власних виробничих потужностей, то така інноваційна компанія стає клієнтом лізингової компанії. По-перше, можна придбати будь-яке необхідне обладнання у лізинг і скористатися усіма вигодами, які передбачає лізинг; по-друге, якщо інноваційна компанія потребує обладнання, яке сама виробляє, але водночас їй необхідні фінансові ресурси для подальшої діяльності, то вона може продати своє обладнання лізинговій компаній (тим самим вивільнити власні кошти), а потім взяти його у лізинг, тобто укласти договір зворотного лізингу. З іншого боку, інноваційна компанія може співпрацювати із лізинговою компанією з метою реалізації власної інноваційної продукції. Оскільки, як правило, така продукція є дорогою і недоступною для більшості вітчизняних підприємств, то отримання її у лізинг на взаємовигідних умовах зробить її більш доступною. Обслуговування лізинговими компаніями інноваційної сфери сприяє її розвитку та популяризації серед вітчизняних підприємств.

4. ***Маркетингова функція, або функція додаткової реклами***.

У сучасних тенденціях рекламного бізнесу простежується поступовий відхід від прямої реклами та пошук нових форм звернень до споживачів, доведення до них інформації та спонукання їх до купівлі. Одним з таких способів є **tryvertising,** суть якого полягає у створенні ефекту присутності – забезпечення відчуття контакту з брендом або продуктом. За своєю суттю він дуже подібний до product placement, але усе відбувається у реальному житті: продавець організовує для покупців своєрідне "реаліті-шоу", на якому можна випробувати товар. Так, наприклад, компанія Senso-виробник кавових автоматів розмітила їх на зупинках громадського транспорту поряд з бізнес-центрами у Данії. В очікуванні автобуса люди смакують каву (яку теж виробляє Senso) і самі можуть оцінити її якість. Тим самим відпала потреба у прямій рекламі продукції. Таким самим шляхом пішли і світові виробники автомобілів (Mercedes, Audi та ін.), які, співпрацюючи з першокласними готелями, рекламують свою продукцію, використовуючи tryvertising. Автовиробники надають готелям певну кількість новеньких автомобілів, а останні пропонують своїм постійним клієнтам користуватися автомобілями і ще надають додаткові послуги: безкоштовну заправку та паркування автомобіля. Такий безплатний прокат перетворюється на своєрідний тест-драйв рекламованого автомобіля та бренд. Відомі й інші приклади, які ілюструють тяжіння до tryvertising, його переважання та симбіоз з прямою рекламою [4, с. 55].

Якщо провести паралелі, то можна стверджувати, що лізинг за своєю суттю цілком відповідає сучасним тенденціям рекламного бізнесу і виконує *маркетингову функцію* для власника продукції (виробника обладнання і/або лізингової компанії). Адже реалізуючи свої товари за допомогою схем лізингу, власник не лише сприяє збуту продукції, але й рекламує її. Ця додаткова та невитратна рекламна кампанія проходить під гаслом: "Краще один раз попробувати, ніж десять разів почути чи побачити". Лізингова компанія також створює своєрідне реаліті-шоу, надаючи товари в опера-

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

тивний лізинг, одиничний лізинг тощо, вона надає можливість споживачеві користуватися предметом лізингу, оцінити його властивості та переваги і самостійно прийняти рішення щодо купівлі чи користування.

Але слід мати на увазі, що, використовуючи лізинг, власник продукції має створити сприятливі умови для споживачів, щоб реклама дала позитивний ефект. А тому необхідно, щоб у лізинг надавалася лише продукція високої якості, щоб обслуговував споживачів кваліфікований персонал, добре обізнаний з особливостями продукції, щоб власник забезпечив гарантійне обслуговування споживача тощо. Нехтуючи цими умовами, власник ризикує через лізинг запустити потужну антирекламу, яку буде дуже важко зупинити і нейтралізувати.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виділені функції дають змогу краще зрозуміти природу лізингу і ефективно використати можливості та переваги його застосування у різних сферах. Так, зокрема функція балансу інтересів спрямовує учасників лізингової угоди на пошук інтересів різних зацікавлених груп та оптимального їх задоволення у межах цієї угоди. Ризикознижувальна функція дає змогу підприємствам під час ідентифікації ризиків фінансово-господарської діяльності розглядати лізинг як ефективний інструмент зниження ступеня ризиків. Інноваційна функція робить акцент на тому, що лізинг дає змогу підприємствам, які обмежені у ресурсах, активно використовувати сучасні технології, нове обладнання та не відставати від НТП тощо. І накінець ще одна важлива функція лізингу – маркетингова, яка забезпечує реалізацію продукції, розширення ринків збуту, кола споживачів та створення сприятливого іміджу власнику продукції, використовуючи основні можливості лізингу.

Загалом виділені функції слід розглядати, як взаємопов’язані та взаємодоповнюючі складові лізингу, що дасть можливість адекватно зрозуміти природу, суть та переваги лізингу. Перспективи розвитку та поширення лізингових операцій в Україні є вигідним бізнесом, про що свідчать прагнення зарубіжних інвесторів вкладати кошти у розвиток банківської справи України та фінансових послуг, зокрема, лізингових.

На основі вивчення літературних джерел та аналізу практичної діяльності лізингових компаній подальші дослідження лізингу доцільно спрямувати на такі напрями: запровадження та адаптацію новітніх форм лізингу у сучасних умовах в Україні; здійснення ретроспективного аналізу виникнення та розвитку лізингу в Україні; дослідження закордонного досвіду діяльності світових лізингових компаній та інших суб’єктів, що надають лізингові послуги, створення скоригованих програм для адекватного та швидкого оцінювання потенційних лізингоотримувачів тощо.

1. Горемыкин В.А. Лизинг: Учебник. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков і К°», 2003. – 944 с. 2. Кочетков В.Н., Краев Е.В., Кочеткова О.В. Организация лизингових операций. – 2-е изд. – К.: Изд-во Епроп. ун-та фінансов, информ. менедж. и бизнеса. – 1998. – 103 с. 3. Наумець І. Життя на прокат / Контракти. – 2006 – №13 – С.16–18. 4. Tryvertising – спочатку можна щупати / Контракти. – 2006 – №13. – С.55.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua